

קול צופיד

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

משפטים - תשנ"ט - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לתקן איזה ענין, ואחר כך מסתלקים. וכמו שאמר בא"ח על בנו של ר' שמעון אגסי ז"ל שמת בגיל צעיר. כי היה גלגול, ובא לתקן איזה ענין ואחר כך חזר לעולם העליון. בעקבות כך כתב רבי שמעון אגסי את פירושו על "שער הגלגולים".

ואומר מהרח"ו שכאשר נקיים תחילתו של פסוק לא נצטרך ל"מחלה משכלה ועקרה" בגלל גלגולים, כי מי שיקיים כל המצוות בשלמות לא יצטרך לחזור בגלגול כי "את מספר ימים אמלא". ועוד מסביר מהרח"ו כי פסוק זה מתחיל בלשון רבים ומסיים בלשון יחיד כיוון שגם מעשה שנעשה על ידי רבים ואפילו ביחד, נדון לכל אחד בפני עצמו ויש שכל איש לכל אחד ואחד. "לחמך מימך בקרבך". והסיבה היא כי יש ענין שקשה לו ותורם, ויש עשיר ותורם. לכל אחד מהם יש שכל אחר. השכל מיוחד לכל אחד ואחד. ולכן סיום הפסוק כתוב בלשון יחיד.

עלה אלי ההרה

"עלה אלי ההרה ואתן לך את התורה והמצוה אשר כתבתי להורותם". משה קיבל בהר את עשרת הדיברות. אך המתבונן בהם יראה שהם כלולים מכל התרי"ג מצוות. וכבר כתב הר"ם פירוש שלם להראות את הקשר בין עשרת הדיברות לתרי"ג מצוות. (עיין רש"י כד, יד).

חצי הדם

"ויקח משה חצי הדם וישם באגנות, וחצי הדם זרק על המזבח: ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה".

חז"ל מקשים איך משה חילק חצי הדם בדיוק? מי חילקו? שואלים חז"ל. ומתריצים: מלאך בא וחילק חצי בדיוק. ולכאורה מה שאלתם של חז"ל? אולי משה לקח משקל מדויק וחילק?

אלא צריך להבין שחלוקה זו היתה קשה, כל אחד מישראל ומשה בראשם רצו להטות במעמד זה. כל אחד רצה יותר ויותר. יותר טהרה יותר קדושה. ובמיוחד שלפני כן הם היו במ"ט שערי טומאה. לכן היה צריך מלאך לחלק חצי למזבח וחצי לטהרה.

לשבת פרשת שקלים

שקלים לפני פורים

שבת לפני ר"ח אדר נקראת שבת "שקלים" - כי קוראים בה את חובת תשלום "מחצית השקל" בפרשת כי תשא. ואף על פי שמדובר בסך הכל בששה פסוקים, אומר על כך משה: איך ירים קרנם של ישראל? ב"כ תשא". ובגמרא: איך יכפר על עם ישראל? הראהו הקב"ה מטבע של אש. שהוא המטבע שישראל צריכים לשלם כ"מחצית השקל". ומספרת הגמרא בקשר להמן שרצה לשקול עשרת אלפים ככר כסף לאבד את עם ישראל. (מגילה יג, ב) "אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליון לשקליו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים". ופירש רש"י:

בית דין מכריזים שיביאו שקלים למקדש. פשט הדברים שבני ישראל הקדימו את המן, הוא שכבר במדבר הקדימו והפרישו שקלים. ופירשו התוס' - (מגילה טז, א) "שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים ואמר שיתן לאחורוש כל פדיונם ודוק ותשכח".

ובגמרא ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ה) "רבי לוי בשם רבי שמעון בן לקיש צפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל. אמר: מוטב שיקדים כספן של בני, לכספו של אותו הרשע. לפיכך מקדימין וקורין בפרשת שקלים" (וכן פ"ג הלכה ד).

השיעור לעילוי נשמת:

מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע: משפטים

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשנ"ט.

זכר למחצית השקל

פרשת משפטים - שקלים

פרשת שבוע מתחילה ב"ואלה המשפטים אשר תשים לפניך: כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעי יצא לחפשי חנם" יש שואלים מפני מה מתחילה התורה לפרט מיד אחרי מתן תורה דיני עבד ואמה? הרי אחרי עשרת הדברות היה צריך לכאורה לכתוב דברים יסודיים כמו "שמע ישראל" וכד': למה התחילה ב"ואלה המשפטים"? (עיין ברמב"ן על הפסוק א' ורש"י שם).

וכנראה שרצתה תורה ללמד אותנו שישוד קבלת התורה הוא השלום, אי אפשר לקיים את התורה בישראל בלי שלום. ושעיקר הדרך לישם את עשרת הדיברות היא על ידי משפטים ממשים ולא בדיבור בלבד. ושעיקר התורה הוא בדינים על פי דיני ישראל ולא בדיני עכו"ם. ועוד שדבר זה מחכים את בני ישראל כמו שאמרו חכמינו "הרוצה להחכים יעסוק בדברי ממנונות" ולכן החלה תורה מיד "ואלה המשפטים".

כי תקנה עבד

על הפסוק "כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעי יצא לחפשי חנם". אומר אור החיים הקדוש: הרי "מי שקנה עבד עברי - קנה אדון לעצמו" אולי יעדיף אדם לקנות עבד כנעני כי הקונה כנעני לא יצטרך לפרנס גם את אשתו ובניו של העבד, והוא לא משתחרר אחרי שש שנים כמו עבד עברי. ואם כן למה לו זה?

אומר אור החיים שזה שאמרה תורה "כי תקנה עבד" אז קנה עבד עברי. ותפרנס את אשתו ובניו. ואם תאמר הרי אני מפסיד שהוא עבד רק שש שנים? ועוד שהרי מוכרים אדם שנמכר בגניבתו. ומוכרים יהודי שגנב עם אשתו וילדיו, וישאל אדם למה זה עדיף לי מול גוי לבדו? אלא שהתורה אמרה עדיף לחנך גנב, לקרבו ליהדות מאשר לשלם עבור גוי. ולא יחשוש הקונה מנוק וגניבה. להפך האמון שתתן לעבד ילמד אותו ויחזיר אותו בתשובה בדרך תורה ויראה.

ויזכור כל אחד "כי לי בני ישראל עבדים". גם אתה עבד. אם תתנהג ברחמים עם עבדך, יתנהגו גם עמך ברחמים.

(אגב אורחא יש להזכיר כי לא רק בדבר זה יש להעדיף "עברי". אלא בכל דבר יש להעדיף "עבודה עברית". בכל דבר עדיף לקנות תוצרת ישראלית, ובמיוחד שהמיואב מחו"ל לרוב בחזקת טרף ובמיוחד שוקלד וכד'. וחבל על המפעלים המייבאים חלב עכו"ם ושמים בתוך תוצרת ישראל).

"ועבדת את ה'"

על הפסוק בשמות פרק כג "ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרתי מחלה מקרבך: לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימים אמלא". אומר מהרח"ו על פסוק זה שאנו כולנו עבדי ה' כל ימינו (כמו משה "עבד ה'"). אך זה לא כדי שיסיר ה' "מחלה מקרבך" לא לשם כך אנו עובדים את ה'. אנו עובדים את ה' ש"לא על מנת לקבל פרס". אלא זה תוצאה שמימלא, כדי שנוכל לעבוד את ה' יותר טוב, בשמחה וטוב לבב. בלי שום הפרעה של פרנסה או מחלה.

המשך הפסוק רומז למה שמקשים אנשים רבים על מאורעות רעות שקורות בעולם כגון חולים ועקרות, ילדים מתים צעירים. ועל זה כבר הסבירו המפרשים שזה תוצאה של גלגול. "קול רעמך בגלגל". כל תרעומת שיש לך על מנהגו של עולם תלויה בגלגל. כי יש שבאים לעולם למספר שנים מועט

קול צופיך

מנחם מנחם מברסלב לציין הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

משפטים - תשנ"ט - מאת מנחם מנחם מברסלב לציין הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

תרומת "מחצית השקל"

כתוב ברמב"ם (הלכות שקלים פרק א) "מצות עשה מן התורה ליתן כל איש משראל מחצית השקל בכל שנה ושנה, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב, ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתיפו ונותן מחצית השקל כסף שנאמר (שמות ל) העשיר לא ירבה והדל לא ימעט וכו', ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולו כאחת בפעם אחת.

"באחד באדר משמיעין על השקלים כדי שיתן כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד ליתן. בחמשה עשר בו ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן, בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן, וכל מי שלא יתן ממשכנן אותו ולוקחין עבטו בעל כרחו ואפילו כסותו". (שם ט)

ובהלכה ח כתב: "השקלים אינן נוהגין אלא בפני הבית, ובזמן שביטל המקדש קיים נותנין את השקלים בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ, ובזמן שהוא חרב אפילו בארץ ישראל אין נוהגין". בסימן תרצד מביא הרמ"א בענין זה כמה מנהגים: יש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, "זכר למחצית השקל" שהיו נותנין באדר.

א. ומאחר ששלשה פעמים כתוב תרומה בפרשה, יש ליתן ג' (מרדכי ריש פ"ק דיומא).

ב. ויש ליתנו בליל פורים קודם שמתפללים מנחה (מהרי"ל), וכן נוהגין בכל מדינות אלו.

ג. ויש ליתן ג' חצאים גדולים במדינות אלו, כי אין מטבע ששם מחצית עליה מלבד זו.

ד. ובמדינות אויסטריי"ך יתנו ג' חצי ווייני"ר, שנקראו ג"כ "מחצית", וכן לכל מדינה ומדינה.

ה. ואין חייב ליתנו רק מי שהוא מבין עשרים ולמעלה.

ו. ויש אומרים שנותנים מחצית השקל לצדקה מלבד ג' מחצית אלו, ואין נוהגין כן."

קטנים

במשנה מסכת שקלים פ"א משנה ה' כתוב שנשים וקטנים לא חייבים לתת חצי שקל עבור הקרבות אבל אם נתנו מקבלים מידן. והשאלה הנשאלת למה מקבלים מידם הרי הם לא חייבים כיצד מתערב כסףם בקרבן ציבור. ועל זה אומר רע"ב שזה דווקא "בתנאי שימסרום לציבור לגמרי, כי היכי דלא להוי קרבן ציבור קרב משל יחיד" ושואל על כך התפארת ישראל "הניחא נשים שיכולות להקנות ולזכות לאחרים אך קטנים איך יכולים להקנות? הרי מהתורה אין ממש בקנין שלהם?

ותירץ שמדברנן יש ממש בקנין הפעוטות ומהני קנין זה אף לקנין דאורייתא.

וכך כתב הרמב"ם בהלכה ז: "הכל חייבין ליתן מחצית השקל כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים, אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים, ואם נתנו מקבלין מהם"

נשים או קטנים לדעת הרמב"ם פטורים. אבל הרמב"ן על התורה אומר כי בענין "מחצית השקל" שהוא ענין כופר נפש אין הגבלה של "עשרים שנה ומעלה". וכלשונו שם "ואולי "הגברים" אינם בני עשרים, אבל כל הנקרא איש מבין שלש עשרה שנה ומעלה בכלל" כי זה כופר ולא רק מנין. ואומר הגמ"א שם ס"ק ג שבהגהות מימוניות כתוב שגם נשים וילדים חייבים והוסיף "ולא ידעתי מנין" וזה לא כדעת הרמב"ם דלעיל. שכתב

וידוע הסברו של ה"אלשיך הקדוש" שלכך חייבה תורה לתת חצי שקל, כדי שכל אחד ידע כי הוא רק "חצי" ורק ביחד עם שאר העם נהיה דבר שלם. וזהו הדבר שמקעקע את טיעוניו של המן על העם ה"מפורד".

מקור החיוב

כתוב במשנה (מגילה כט, א): ראש חדש אדר שחל להיות בשבת - קורין בפרשת שקלים, חל להיות בתוך השבת - מקדימין לשעבר, ומפסיקין לשבת אחרת". ובגמרא. "תנן התם: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. בשלמא על הכלאים - דזמן זריעה היא, אלא על השקלים מנלן? אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: דאמר קרא (במדבר כח) זאת עלת חדש בחדשו, אמרה תורה: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה. וכיון דבניסן בעי אקרוי מתרומה חדשה, קדימין וקרינן באחד באדר, כי היכי דליתו שקלים למקדש". ואע"פ שהחיוב הוא רק "באחד באדר" מקדימים ומכריזים שבת קודם ר"ח אדר כיוון שכולם באים בשבת לבית הכנסת. ולמה כל כך מקדימים? שישפיקו להתארגן. (שהרי לא נותנים פרוטות, ולא שקל שלם אלא חצי שקל ממש. ומי שמביא פרוטות נותן תוספת קלבון. וכדי שלא יהיה תרוץ למאחרים, מכריזים על כך מקודם). וכך אומר רש"י: "קורין בפרשת שקלים - להודיע שיביאו שקליהם באדר, כדי שיקריבו באחד בניסן מתרומה חדשה".

הלבוש והמשנה ברורה מביאים טעם אחר. אומר הלבוש (המובא במשנ"ב תרפה ס"ק ב): "ואנו משלמין פרים שפתינו בקריאת הפרשה של כי תשא דכתיב בה ענין השקלים". אנו לא יכולים לתרום שקלים ממש למקדש לכן אנו קוראים בבחינת "ונשלמה פרים שפתינו" בקריאת הפרשה של כי תשא.

עלית קטן לפרשת שקלים

יש הבדל הלכתי בין הטעמים של רש"י והלבוש לעיל. לרש"י גם בזמן בית המקדש היו קוראין פרשת שקלים - להכריז. ול"לבוש" לא היו קוראין בזמן בית המקדש "פרשת שקלים" כיוון שמביאים שקלים ממש. גם בימינו יש נפ"מ בניהם. כי אם רוצים רק להכריז על תרומה כרש"י - גם קטן יכול להכריז. ולכן לרש"י קטן יכול לעלות לקריאה בפרשת שקלים. אך אם הקריאה היא כמו "קרבן" להשלמה פרים שפתינו - קטן לאו בר חיובא.

כותב הרמ"א (בסימן רפב סעיף ד) "וקטן יכול לקרות בפרשת המוספין או בד' פרשיות שמוסיפין באדר, וכן נוהגים (ר"ן ומרדכי פרק ב דמגילה), אע"פ שיש חולקים". וכתב במשנה ברורה שם ס"ק כג: "ואע"פ שפרשת זכור היא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל והקטן שאינו מחויב בדבר אינו יכול להוציאם י"ח - מ"מ הרי עכשיו הש"ץ קורא ומשמיע לצבור ומוציאם ידי חובתן. ויש מחמירין בדבר שלא לקרותו לקטן לפרשת זכור וכן לפרשת פרה ש"א שגם היא מדאורייתא וכן הסכים בא"ר ודה"ח". (עיין ביאור להלכה שם וכה"ח ס"ק מ).

וכדעת החולקים כתב המבי"ט (סימן קט ועיין בכנה"ג שם) והוסיף שבכל פעם שמוציאים שני ספרים - קטן לא עולה לתורה. וכן כתב רבי עקיבא איגר (שם סימן רפב) וכן בגינת ורדים שקטן לא יעלה לזכור. והחיד"א (ברכ"י שם) כתב כי גם בזכור יכול קטן לעלות. והכלל שכל אחד ינהג כמנהגו. אך אם ישאל אותנו נאמר לו שבשבת זכור ופרה לא יעלה. ואנו אומרים שגם בשקלים לא יעלו קטן. (ועיין רדב"ז לשונות רנ"ט ריב"ש לה. מג"א שם ס"ק יב ועוד).

אם שכחו לקרוא "שקלים"

כתוב בכה"ח אם אנשים התפללו בביכני"ס ושכחו לקרוא פרשת שקלים. וכן אם היו במקום שלא היה ספר תורה, האם יכולים לבוא לביכני"ס להוציא ספר תורה ולקרוא רק פרשת שקלים? עונה על כך החיד"א שאין מוציאים ס"ת לעולה אחד בלבד. (ברכ"י תרפד ס"ק ג ומובא בכה"ח ס"ק לב).

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

משפטים - תשנ"ט - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אסתר.
המג"א כותב שיש ליתן "מחצית השקל" ביום פורים בבוקר. וכתב עליו המשנ"ב "ובמדינתנו נוהגין ליתנו בשחרית קודם קריאת המגילה (מ"א) ועכשיו נוהגין ליתן מחצית השקל קודם מנחה, ובשחרית מעות מגילה". (שם ס"ק ד)

כמה נותנים?

הרמ"א כתב "מ"א שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, "זכר למחצית השקל" שהיו נותנים באדר; ומאחר ששלשה פעמים כתוב תרומה בפרשה, יש ליתן ג' (מרדכי ריש פ"ק דיומא) וכו' ויש ליתן ג' חצאים גדולים במדינות אלו, כי אין מטבע ששם מחצית עליה מלבד זו; ובמדינות אוסטרייך יתנו ג' חצי וויינר, שנקראו ג"כ "מחצית", וכן לכל מדינה ומדינה; וכו' ויש אומרים שנותנים מחצית השקל לצדקה מלבד ג' מחצית אלו, ואין נוהגין כן".

אנחנו לא נוהגים כיום לתת "שלושה חצאים" כי השתנה המטבע ושערו. ולפני כמה שנים היו רגילים לתת חצי דולר מכסף ממש. היו נותנים פעם מטבע מגידי מכסף של ממש. אך היום נותנים ערך של עשרה גרם כסף טהור. ולא נזכיר כמה הוא כי מחיר הכסף משתנה אך החישוב הוא כדלהלן (בכ"ג שבט תשנ"ט מחיר אונקיה כסף היה \$5.65. יש להוסיף למחיר הכסף מע"מ כחוק. משקל אונקיה הוא 31.1 גרם. לפי זה יש לחשב מחיר של עשרה גרם כסף).

צדקה "כדי שיחיה בני"

כתוב במסכת פסחים (ח, א) "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאחיה בן העולם הבא - הרי זה צדיק גמור!". יש אומרים שהיה כתוב צ"ג. והכוונה "צדקה גדולה" או "צדקה גרועה" ופתחו המדפיסים בטעות "צדיק גמור". אך אלה טענות לא נכונות כי כן צריך להיות "צדיק גמור". וכך כתב התוספות שם "והדעתן (אבות פרק א, ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס היינו ככה"ג שאם לא תבוא לו אותה הטובה שהוא מצפה תוהא ומתחרט על הצדקה שעשה אבל מי שאינו תוהא ומתחרט הרי זה צדיק גמור. וכן משמע בריש מסכת ר"ה (דף ד, א) ובפ"ק דב"ב (י, ב).

ואומר החיד"א שהמדובר על זה מי שמשלם יותר מהמערך או יותר מהחומש שחייב בו - הרי זה צדיק גמור. ועל זה אומר החיד"א שרמזו בפסוק "צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ". ה"צדק" הראשון הוא החיוב. וה"צדק" השני הוא התוספת. "למען תחיה". הוא רמז ל"כדי שיחיה בני". "וירשת את הארץ" זה לחיי העולם הבא. כל זה הוא על התוספת. אך עיקר מצות שקלים היא לא בשביל כפרה אלא לקיום מצוות הבורא יתברך שמו.

וכך כתוב במסכת סופרים (פרק כא, הלכה ג) "וצריכין כל ישראל לתת שקליהן לפני שבת זכור, ואסור לומר עליהם לשם כופר, אלא לשם נדבה". לא לשם הנאה פרטית אלא לקיום המצוה. ואין זה סותר מה שכתוב לעיל בשם החיד"א והגמרא כי שם הכל נדבה ולכן מותר לשם "שיחיה בני ועולם הבא" אך כאן יש מצוה וחיוב ואין לערב בזה כוונות אחרות. ואעפ"כ יש בכך כפרה "לכפר על נפשותיכם" אך כאמור לעיל לא לשם כך צריכה להיות הכוונה.

האם אפשר לתת "מחצית השקל" מכספי מעשר?

אדם חייב בצדקה וצריך לתת מעשר מרווחיו לצדקה. וכך כתוב בשולחן ערוך יורה דעה (סימן רמט, סעיף א) "נתינתה, אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים. ואם אין ידו משגת כל כך, יתן עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר; ואחד מעשרה, מדה בינונית; פחות מכאן, עין רעה".

אך ממעשר זה אדם לא יכול לשלם את חובותיו. ולמשל מי שקונה כל שנה עליית "מפסטר" לעילוי נשמת אחד מהוריו ורוצה כעת להוסיף במחיר לקנות ה"עליה" - לא יכול לשלם את המחיר של העליה ולא את התוספת מכספי מעשר. כך גם תשלום ל"מחצית השקל" לא יכולה לבוא מכספי מעשר. (עיין מגן אברהם ס"ק א וכה"ח ס"ק יד)

שנשים וילדים פטורים. וכתב הכה"ח (שם ס"ק כד) שאע"פ שלפי הרמב"ם פטורים נשים וילדים, הם נותנים כי כתוב "לכפר על נפשותיכם" והם גם צריכים כפרה.

ועיין בתוס' יו"ט פ"א משנה ד שהוכיח מהרמב"ם והירושלמי שאם הביא שתי שערות והוא בן י"ג ויום אחד - חייב ב"מחצית השקל". אך בפירוש רע"ב למשניות כתוב שרק מבין עשרים ומעלה חייב, וכן כתב "החינוך". (ועיין לגאון בסימן תרצד שכתב כי אין הוכחה מהירושלמי).

למסקנא: הרמ"א כתב רק מבין עשרים. המג"א כה"ח משנ"ב כתבו שחייב מגיל שלוש עשרה ויום אחד. ואולי מה שכתב ברמ"א מגיל עשרים הוא לא לחלוק על הרמב"ם אלא שחייב "שלושה חצאים" הוא רק רק מגיל עשרים. אך מחצית השקל. גם מ"ג ויום אחד.

קטן שאביו החל לשלם בעדו והפסיק

ברמב"ם שם הלכה ז שהובאה לעיל כתוב: "קטן שהתחיל אביו ליתן עליו מחצית השקל שוב אינו פוסק אלא נותן עליו בכל שנה ושנה עד שיגדיל ויתן על עצמו".

מה הדין בילד בן עשר שאביו תרם בשבילו ונסע לחו"ל או נפטר? האם החוב הוא על האב או על הבן? מלשון הרמב"ם משמע שילד כזה פטור מלתת כיון שכתוב "עד שיגדיל ויתן על עצמו". אך הרע"ב כתב שיש חוב על הבן הקטן לתת. והקשו עליו בעל תפארת ישראל ותוס' יו"ט איך נחייב את הבן הקטן? הרי הוא לא חייב במצוות?

ותירצו שהבן חייב לשלם מכספו של האב שהוריש לבנו. שעל הכסף חל שיעבוד, שרכושו של האב משועבד לתשלום זה בגלל מנהגו. לפני זה רק אם האב נפטר יהיה הבן חייב לשלם מהירושה אך אם נסע האב לחו"ל וכד' הבן פטור והאב חייב.

כהנים

ברמב"ם הלכות שקלים כתוב "הכל חייבין ליתן מחצית השקל כהנים לויים וישראלים וכו'" אמנם יש הבדל כי "כל מי שלא יתן ממשכנין אותו ולוקחין עבטו בעל כרחו ואפילו כסותו". אך כהנים "ואין ממשכנין את הכהנים לעולם מפני דרכי שלום אלא כשיטתו מקבלין מהן ותובעין אותן עד שיתנו".

ולמה דין זה? כי יש אומרים שהכהנים פטורים לגמרי מ"מחצית השקל" כיוון שעובדים קשה עבור עם ישראל בבית המקדש. ועוד שכתוב "כל העובר על הפקודים", ושבת לוי לא נפקדים. ויש אומרים "כל העובר על הפקודים" אלו שעברו בים סוף. ואע"פ שאנו נוהגים למעשה כדעת האומר שכהנים חייבים אי אפשר לתבוע אותם ולמשכן נכסיהם. ולכן כתב הרמב"ם "ואין ממשכנין את הכהנים לעולם מפני דרכי שלום אלא כשיטתו מקבלין מהן ותובעין אותן עד שיתנו". מספק לא ממשכנים אותם. רק מעודדים אותם ליתן.

מתי נותנים?

כתוב במנהגי איזמיר שבשבת שקלים היו מכריזים על החוב לשלם מיד אחרי הקריאה של "פרשת שקלים". ומיד אחרי הקריאה ביום ראשון היו מסתובבים בקהילה ואוספים את המעות. אחר כך נותנים לחכם הקהילה את מה שאספו כדי שיתן לעניים לתלמידי חכמים ולנצרכים. והיו כאלה שנהגו לשלוח את המעות לארץ ישראל לחלקם לתלמידי חכמים כמו שנהגו בזמן שבית המקדש היה קיים לשלוח מעות של שקלים מחו"ל לירושלים לעבודת המקדש (כה"ח תרצד ס"ק כב). ועיין להלן.

אומר הרמ"א "ויש ליתנו לבילי פורים קודם שמתפללים מנחה (מהרי"ל), וכן נוהגין בכל מדינות אלו".

בקונטרס היחיאלי (דף לח ע"ב אות יט) כתוב שיש להקדים ליתן ולכל הפחות קודם שבת זכור כיון שאנו מזכירים "שהקדימו ישראל שקליהם לשקליו של המן".

הרש"ש מובא בכה"ח (ס"ק כה) יש לתת תרומה זו במנחה לפני התענית

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

משפטים - תשנ"ט - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

תרומתכם (במדבר יח, כז). ושם זה שונה מצדקה כיון שכתוב "ונחשב" ואינו מדין צדקה.

אומר החיד"א שיש שתי סוגי מחשבות (א) החלטה במחשבה. (ב) הסתפקות במחשבה. במקרה הראשון המחשבה מחייבת ובמקרה השני אינה מחייבת. ולפי זה מי שחשב ואחר כך נזכר שמחשבה מחייבת וחשב "בלי נדר" זה לא יועיל לו. אלא אם חשב כן מראש. (עיי' פ"ת שם).

מהלכות צדקה

כתוב בשו"ע יורה דעה סימן רמז: "מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד, וכמה פעמים נצטוו בה במצות עשה. ויש לא תעשה במעלים עיניו ממנו, שנאמר: לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך (דברים טו, ז). וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל, וכאילו עובד עבודת כוכבים. ומאד יש לזהר בה, כי אפשר שיבא לידי שפיכות דמים, שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד, כעובדא דנחום איש גס וז".

"צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות, בשמחה ובטוב לבב, ומתאונן עם העני בצער ומדבר לו דברי תנחומין. ואם נתנה בפנים זועפות ורעות, הפסיד זכותו".

"לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה, שנאמר: והיה מעשה הצדקה שלום". (ישעיה לב, יז).

ומעשה באחד שנתן צדקה ולא סיפר לאשתו ואחר שנודע לה הקפידה על כך ובא לשאול אותי. הראתי לה את ההלכה דלעיל ש"ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה". ושאלתי אותה האם היא רוצה שדבר רע והיזק יתגלגל על ידה? ומיד השתנתה דעתה ושמחה על כך והתקיים בה "והיה מעשה הצדקה שלום". ויהי רצון שנוזהר לתת "מחצית השקל" ממש לבית המקדש שיבנה במהרה בימינו. אכ"י.

לשם יחוד לפני קריאת פרשת שקלים

"לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו. ליחדא שם י"ה באותיות ו"ה, ביחודא שלים (יהרהר בליבו י-ה-ו-ה) בשם כל ישראל. הנה אנחנו באים (השי"ץ יאמר: הנה אני בא לקרוא) לשמוע קריאת פרשת שקלים, כמו שתקנו לנו הז"ל, לזכר שהכריזו על נתינת מחצית השקל בזמן שבית המקדש היה קיים וברצונך תשוב ותרם עלינו, ותרם ותגביה קרנו למעלה, כמו שהבטחתנו על ידי משה עבדך, כי תשא את ראש בני ישראל וגו'. ובחסדך תבנה בית המקדש במהרה בימינו לאשר לקיים מצות שקלים בפועל. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו"

לפני שיתן מחצית השקל טוב לומר

"ריבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שבזמן שבית המקדש היה קיים, היו ישראל נותנים חצי שקל עבור קרבות בית המקדש לכפר בעדם. ועתה בעונותינו שאין לנו בית המקדש ולא קרבות שיכפרו עלינו, אנו נותנים זכר למחצית השקל. ויהא חשוב לפניך כאילו כווננו בכל הכונות הראויות לכיון. ויהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן, ונוזהר לקיים מצוה זו כהלכתה.

וטוב לומר לפני כן לשם יחוד זה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו. ליחדא שם י"ה באותיות ו"ה, ביחודא שלים (יהרהר בליבו י-ה-ו-ה) בשם כל ישראל. הרי אני בא לקיים מצות זכר מחצית השקל, עם כל המצות הכללות בה, לתקן שורשה במקום עליון, ולעשות נחת רוח ליצרנו, ולעשות רצון בוראנו. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

שלא לומר "מחצית השקל" אלא "זכר מחצית השקל"

בשולחן ערוך יורה דעה סימן רנח סעיף א כתוב ברמ"א: "אל יאמר אדם: סלע זה להקדש, אלא לצדקה. (מרדכי ריש פ"ק דעבודת כוכבים וב"י ס"ס רנ"ט בשם הג"א שם וכל בו). ומ"מ אם אמר: להקדש, סתם, כוונתו לצדקה לעניים. (ב"י בשם הרמב"ן ותשו' רשב"א סי' תשס"ב) (תשמ"ב). ומיהו אם אמר שכוונתו להקדש ממש, אין לו תקנה ליהנות ממנו, וצריך לשאול לחכם, ומתירין לו בחרטה כשאר נדר. (הגהות אשירי שם). ולכן יש להזהר לא לומר "זה מחצית השקל". ואומר קונטרס היחיאלי שמי שאמר כך צריך לזרוק את הכסף לים המלח.

כמו שכתוב ברמב"ם בהלכות ערכין וחרמין פרק ח הלכה ח "אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין בזמן הזה שאין שם מקדש בחטאינו כדי לחזק את בדקו, ואם הקדיש או העריך או החריס אם היתה בהמה נועל דלת בפניה עד שתמות מאליה, ואם היו פירות או כסות או כלים מניחין אותן עד שירקבו, ואם היו מעות או כלי מתכות ישליכן לים המלח או לים הגדול כדי לאבדן".

ולפי זה אם אמר בימינו "מחצית השקל" צריך להוליד לים המלח. על דברי הרמב"ם "ואם היו מעות או כלי מתכות יוליכום לים המלח או לים הגדול כדי לאבדן". השיג הראב"ד ואמר: "א"א כשאנו רוצה לפדותן אבל אם ירצה לפדותם יפדה אותם בפרוטה ויוליך פדיונם לים המלח". ויסוד דבריו כי גם היום יכול אדם לפדות הקדש, ויכול לפדות שוה מנה בפרוטה ואת הפרוטה ישליך לים המלח. (עיי' כס"מ שם).

ולמעשה: למנוע ספק מחלוקת יאמר תמיד מראש "זכר למחצית השקל".

ואם אמר "מחצית השקל" אנו סהדי שהתכוין רק ל"זכר" ולכן זה לא הקדש. ואין בענין זה שייכות למחלוקת הרמב"ם והראב"ד. אך אם אמר או התכוין במפורש "הקדש" לבית המקדש שיבנה, בזה שייכת המחלוקת בין הרמב"ם לראב"ד דלעיל ולכן ישאל במקרה כזה שאלת חכם. ובענין זה ראוי להזהיר על אלה האומרים בעליה לתורה "תרומה למקדש כך וכך שקלים". שלכתחילה הוא בעיה כיון שאומר "למקדש". אך כיוון שאנו עדים שכוונתו לבית הכנסת שהוא "בית מקדש מעט" אין צורך להוליכו תרומתו לים המלח.

ולכן כדי שלא יהיה ספק יכריז הגבאי לפני המגבית: "זכר למחצית השקל". (שו"ע רנח, ס"ע א).

תרומה במחשבה

אם אדם חשב לתת תרומה לתלמיד חכם או צדקה לעני ולא הוציא בפיו. מובא בשולחן ערוך חושן משפט סימן ריב סעיף ח "קנה קרקע אדעתא שיעשו הקדש ולא הוציא מפיו כלום י"א דכיון שגמר בלבו לתת לצדקה חייב ליתן ויש מי שאומר דאף על גב דכתיב כל נדיב לב עולות (דברי הימים ב כט, לא) חולין מקדשים לא ילפינן והאידנא כל הקדש יש לו דין חולין שאין הקדש עתה לבדק הבית ואינו אלא לצדקה הילכך כל שלא הוציא בשפתיו אינו כלום.

ולמעשה הביא שתי דעות וק"ל כי כשהשו"ע מביא שתי דעות "יש ויש" הלכה כדעה שניה "ויש" ובמקרה זה השו"ע פסק להקל. אך הרמ"א כתב: ויש להחמיר כסברא הראשונה ועיי' ב"ד סוף סימן רנ"ח. ובשולחן ערוך יורה דעה סימן רנח בסעיף יג חזר הרמ"א ופסק לאיסור וכן כתב שם: "אם חשב בלבו ליתן איהו דבר לצדקה, חייב לקיים מחשבתו ואין צריך אמירה, אלא דאם אמר מחייבין אותו לקיים. (מרדכי פ"ק דקידושין ובפ"ק דב"ב ובהגהות ובמהרי"ק שורש קפ"ה) (קס"א) ומהר"ר פרץ ובהגהות סמ"ק ורא"ש פ"ק דתענית). וי"א דאם לא הוציא בפיו, אינו כלום. (הרא"ש כלל יג). והעיקר כסברא הראשונה, ועיי' בחושן המשפט סימן ריב).

אמנם ביורה דעה סימן שלא בסעיף מו כתב השו"ע: "הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום, הרי זה תרומה, שנאמר ונחשב לכם

